

कार्ली व दोडका

प्रस्तावना

कार्ली व दोडका या सारख्या वेलभाज्यांना मांडव बांबू इत्यादी प्रकारांचा आधार द्यावा लागतो. कार्ली व दोडका यांच्या वाढीची सवय व मशागतीची सुत्रे जवळ जवळ सारखीच आहेत. महाराष्ट्रामध्ये कार्ल्याखाली अंदाजे ४५३ हेक्टर क्षेत्र असून दोडका या पिकाखाली ११४७ हेक्टर क्षेत्र आहे. कार्ल्याला परदेशात व मोठ्या शहरात तर दोडक्याला स्थानिक बाजारपेठेत नेहमीच मागणी असते.

हवामान

या दोन्ही पिकांची पावसाळी व उन्हाळी हंगामात लागवड करतात. कारल्यास उष्ण व दमट हवामान तर दोडक्यास समशितोष्ण व दमट हवामान मानवते. दोडका थोडीशी थंडी सहन करू शकतो. मात्र कार्ल्याच्या वेलीवर थंडीचा परिणाम होतो.

जमीन:- भुसभुशीत चांगला निचरा असणारी भारी ते मध्यम जमिनीत लागवड करावी. चोपण अथवा चिबड जमिनीत ही पिके घेऊ नयेत.

हंगाम

कार्ल्याची लागवड उन्हाळी पिकासाठी जानेवारी फेब्रुवारी महिन्यात करतात. उशिरात उशिरा मार्च मध्ये सुद्धा लागवड करतात. खरीपाची लागवड जून जुलै महिन्यात करतात. दोडका कमी दिवसात येणारा असल्यामुळे त्याची लागवड कार्ल्यापेक्षा १५ ते २० दिवसांनी उशिरा केली तरी चालते.

बियाण्याचे प्रमाण

कार्ल्यासाठी हेक्टरी ५ ते ६ किलो बियाणे लागते. बियाणे २५ ते ५० पी. पी. एम. जी. ए. किंवा ४० पी. पी. एम. एन. ए. ए. च्या द्रावणात बुडवून नंतर प्रतिकिलो बियाण्यास ३ ते ४ ग्रॅम कार्बोन्डॅझिम लावून नंतर लागवड करावी.

दोडक्यासाठी हेक्टरी ३ ते ४ किलो ग्रॅम बियाणे लागते.

पूर्वमशागत व लागवड

जमिनीची उभी आडवी नांगरट करून तणांचे व गवतांचे तुकडे वेचून शेत स्वच्छ करावे. तद्रंतर प्रतिहेक्टरी १०० ते १५० क्विंटल शेणखत किंवा कंपोस्टखत टाकावे. कुळवणी करून खत जमिनीत चांगले मिसळावे. कार्ल्याची लागवडीसाठी दोन ओळीत १.५ ते २ मिटर व दोन वेलीत ६० सें.मी. अंतर ठेवावे. दोडक्यासाठी दोन ओळी २.५ ते ३.५ मिटर वर दोन वेलीत ८० ते १२० सें.मी. अंतर ठेवतात. प्रत्येक ठिकाणी २ ते ३ बिया लावतात. दोन्ही पिकात बियांची टोकन ओलसर जमिनीत करावीत बिया वरंब्याच्या बगलेत टोकाव्यात . उगवण होईपर्यंत पाणी बेताचे द्यावे.

खते व पाणी व्यवस्थापन

कार्ला पिकासाठी प्रति हेक्टरी २० किलो नत्र ३० किलो स्फुरद व ३० किलो पालाश लागणीच्या वेळी द्यावे व नत्राचा दुसरा हसा २० किलो या प्रमाणात फुले दिसायच्या वेळेस द्यावा. तसेच दोडका पिकासाठी प्रतिहेक्टरी २० ते ३० किलो नत्र २५ किलो स्फुरद व २५ किलो पालाश लागवडीच्या वेळी द्यावेत. व नत्राचा २५ ते ३० किलोचा दुसरा हसा १ महिन्याने द्यावा.

आंतरमशागत

झाडा भोवतालचे तण काढून स्वच्छता ठेवावी , जमिन नेहमी भुसभुशीत ठेवावी. दोन्ही पिकास आधाराची गरज असल्यामुळे बांबू अगर झाडांच्या वाळलेल्या फांद्याचा वापर करावा. तसेच तारांवर सुद्धा वेली पसरवून त्यापासून चांगला नफा मिळविता येतो.

वाण

अ) कार्ले

कोईमत्तूर लॉग:- या जातीची फळे पांढरी व लांब असतात. या जातीची लागवड महाराष्ट्रात पावसाळी हंगामात होते.

अरका हरित:- या जातीची फळे आकर्षक लहान मध्यम भागी फुगीर, हीरवीगार असतात. फळामध्ये बियांचे प्रमाण अल्प असते.

पुसा दो मोसमी:- या जातीचे फळ वजनदार व लांब व हिरवे असते. ही जात दोन्ही हंगामात योग्य आहे. ५५ दिवसात फळे काढणीस सुरुवात होते.

पुसा विशेष:- ही जात उन्हाळी हंगामासाठी योग्य असून नदी काठच्या लागवडीस योग्य आहे.

या शिवाय विद्यापीठाने विकसित केलेल्या सिलेक्शन-४, सिलेक्शन-५, सिलेक्शन-६ तसेच कोकण तारा, फुले ग्रिन गोल्ड, अर्काहरित, हिरकणी या जाती लागवडीस योग्य आहे.

ब) दोडका

पुसा नसदार:- या जातीची फळे एकसारखी लांब व हिरवट रंगाची असतात. या जातीस ६० दिवसांनी फुले येतात. प्रत्येक वेलीस १५ ते २० फळे लागतात.

को-१:- ही हळवी जात असून फळे ६० ते ७५ सें.मी. लांबीची असतात. प्रत्येक वेलीस ४ ते ५ किलो फळे लागतात.

या शिवाय पुसा चिकणी तसेच स्थानिक जाती लागवडी योग्य आहेत.

रोग व कीड

रोग

या पिकांवर प्रामुख्याने केवडा व भुरी रोगाचा प्रादुर्भाव होतो. भुरी रोगाच्या नियंत्रणासाठी डिनोकॅप-१ मिली. १ लिटर पाण्यातून फवारावे तसेच केवडा या रोगाच्या नियंत्रणासाठी डायथेन झेड-७८ हे औषध १० ग्रॅम १० लिटर पाण्यातून फवारावे.

किडी

या पिकांवर प्रामुख्याने तांबडे भुंगीरे, फळमाशी व मावा या किडीचा प्रादुर्भाव होतो. पाने खाणारी आळीच्या नियंत्रणासाठी एन्डोसल्फान २ मिली प्रतिलिटर पाण्यातून फवारावे. फळ माशीच्या नियंत्रणासाठी मेलॅथिऑन २ मिली प्रतिलीटर पाण्यातून फवारावे.

काढणी व उत्पादन

लागवडीनंतर दोडका ६० ते ६५ दिवसांनी फुलावर येतो. पूर्ण वाढलेली पण कोवळी फळे काढावीत. नखाने हळूच दाबल्यावर व्रण पडतो. ती फळे कोवळी समजावीत. दोडक्याचे हेक्टरी १०० ते १५० क्विंटल उत्पादन मिळते.

कार्ल्याची फळे कोवळी असतानाच काढावीत. कार्ल्याचे हेक्टरी १०० ते १५० क्विंटल उत्पादन येते.